

MUDANYA MÜTAREKESİ

hükme razı olmaktan başka çaresi kalmayan Yunan delegeleri kuvvetlerinin Meriç nehrinin batısına çekilmesi kararının siyasi olduğunu, bunu kabule yetkili olmadıklarını bildirdiler. Yunan delegelerinin yetkisizliğini belirten General Harrington, Yunan hükümetinin varılan anlaşmayı kabul etmemesi halinde bile sözleşmenin müttefikler tarafından uygulanacağını söyledi. Mudanya Mütarekesi 11 Ekim 1922 sabahı imzalandı. Yunan kuvvetlerinin Doğu Trakya'da gerisine çekilecekleri hattı belirlemek, Doğu Trakya'nın boşaltılması ve Türkler'e teslimi düzenini ve işgal döneminde asayışi sağlamak üzere denetimi gerçekleştirmek için şu hususlara karar verilmişti: 1. Üç gün içinde yürürlüğe girecek anlaşma ile Türk-Yunan çarşımı sona erecektir. 2. Yunan kuvvetleri, Akdeniz'e döküldüğü yerden Trakya ile Bulgaristan sınırının kesiştiği noktaya kadar Meriç'in sol kıyısına çekilecektir. 3. Barış yapılanla kadar Karaağaç dahil Meriç'in sağ kıyısı müttefiklerce işgal edilecektir. 4. Edirne'ye ulaşan demiryoluun Cisr-i Mustafa Paşa'dan Kuleiburgaz'a kadar Meriç'in sağ kıyısını izleyen kısmi üç müttefik, bir Yunan ve bir Türk delegeden oluşan komisyonun gözetimi altında olacaktır. 5. Doğu Trakya'daki Yunan tahliyesi askerî kitalar, araç gereçle cephaneler ve yiyecek depoları dahil on beş günde yapılacaktır. 6. Jandarma dahil Yunan sivil memurları mümkün olan en kısa zamanda çekilecek ve yerlerini Türk tarafına teslim edilmek üzere müttefiklere devredecektir. Bu devir teslim âzami otuz günde tamamlanacaktır. 7. Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti, asayış ve düzeni sağlamak için subayları dahil en fazla 8000 kişilik bir jandarma kuvvetini memurlara katabilecektir. 8. Yunan askerlerinin çekilmesi ve mülki idare teslimi işi müttefik karma kuvvetlerinin gözetimi altında yapılacaktır. 9. Büttün kuvvetlerden başka ortalamada yedi taburuk müttefik kuvveti Doğu Trakya'yı işgal edip asayışın devamını sağlayacaktır. 10. Müttefik heyet ve kitalarının geri çekilmesi Yunanlılar'ın boşaltmasından otuz gün sonra olacaktır. Müttefikler, asayışın sağlanması ve Türk olmayan halkın korunması için yeterli tedbirlerin alındığında hemfikir olursa bu geri çekilşim daha erken bir tarihte de olabilecektir. 11. Türkiye Büyük Millet Meclisi orduları boğazların yaklaşık 15 km. doğusundaki hatta duracak, barış konferansı sırasında da ileriye geçmeyecektir. Bu hat Çanakkale bölgesinde Lapseki, kuzeyde Bozburun ve güneyde Kumburnu esas noktaları

teşkil etmek üzere İzmit yarımadasında İzmit körfezinde Darıca'dan Karadeniz'de Şile'ye kadar uzanmakta ve Gebze'den geçmektedir. Bu mevkiler Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetine aittir. Darıca'dan Şile'ye giden yoldan Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti ve askeriyle müttefik askerleri ortak yararlanabilecektir. Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti ve müttefikler burada kuvvet artışı yapmayıacaktır. 12. Müttefiklerin birlikleri bulundukları yerde kalacak, barış konferansı sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti de buna riyet edecektir. Söz konusu arazi İstanbul yarımadasında Pedima'nın 7 km. kuzeybatısında Karadeniz üzerinde bir noktada Istranca, Mertekli, Kışaklı, Sinekli, Karasınan çiftliği, Kadıköy, Yenice, Kaladina çiftliği, Kalıkratya hattının doğusundaki yarımadanın bütünü dahil Gelibolu yarımadasında Baklaburnu, Sarosburnu, Bolayır ve Soğluma mansabı hattının güneyinde kalan Gelibolu yarımadasının bütün kismıdır. 13. Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti barış antlaşması onaylanıncaya kadar Doğu Trakya'ya askerî kitalar geçirmemeyi ve orada ordu toplamamayı taahhüt edecek. 14. Antlaşma, imzalanmasından üç gün sonra yürürlüğe girecektir.

Başlangıçta bu kararları kabul etmeyen Yunan hükümeti üç gün sonra mütareke sözleşmesini onayladığını bildirmek zorunda kaldı. Kuvvetlerinin çekilmesi ve müttefiklerin kontrolü Türk kuvvetlerine devri otuz günde tamamlandı. Kasım sonuna kadar Doğu Trakya anavatana katılmış oldu.

Mudanya Mütarekesi, Yunanlılar'ın aslında Osmanlı Devleti'nin paylaşımı projesinde bir alet olduğunu, arkalarındaki gücü İngiltere başta olmak üzere İtilâf devletlerinin teşkil ettiğini açık bir şekilde göstermiştir. Bu mütareke, Millî Mücadele'nin sadece Yunan silâhlı gücüne karşı değil gerçek anlamda bütün bir müttefik cepheye karşı verildiğini de kanıtlamıştır. Öte yandan Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti müttefik devletler tarafından resmen tanınmıştır. Mudanya Mütarekesi ile, Boğazlar'ın kontrol edilmesi maddesinden doğabilecek Türk-İngiliz çatışmasının önüne geçildiğini söylemek mümkündür. Bu mütareke askeri zaferlerin siyasi başarılarla desteklenmesi sürecinin ilk hamlesidir. Mustafa Kemal Paşa da Müdâfaa-i Hukuk cemiyetleri ve belediye başkanlıklarına hitaben yayılmış olduğu genelgede büyük zaferin ilk semeresinin Mudanya'da alındığını, bü-

tün milletin sarsılmaz azmi, ordunun karşı konulamaz gücünün barış konferansında meşrû hakları sağlamaya kefil olduğunu bildirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Ankara 1945, I, 240-260; T.B.M.M. Zabit Cridesi, XXIII, Ankara 1960, s. 349-353; Ali Fuat Türkoglu, Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi, Ankara 1948; Tevfik Byiklioğlu, Trakya'da Millî Mücadele, Ankara 1955, I, tür.yer.; Ali Fuat Cebesoy, Siyasi Hatıralar, İstanbul 1957, s. 79; D. Walder, The Chanak Affair, Hutchinson-London 1971, s. 298, 304; Selâhattin Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, Ankara 1978, IV, tür.yer.; Mustafa İsmet İnönü, Hatıralar (haz. Sabahattin Selek), İstanbul 1987, II, 27-39; A. Mango, Atatürk, London 1999, s. 348-357.

 CEZMI ERASLAN

MUDAR (Benî Mudar)

(بنو مصر)

Araplar'ın dört ana kolundan biri.

Kabilenin ceddi Mudar, Nizâr b. Mead b. Adnân'ın oğludur; "Hamrâ" (kırmızı) lakabıyla da bilinir; kırmızı aynı zamanda Mudaroğulları'nın bayrak ve sarıklarında kullandıkları renktir. Adnân ve Kahtân'dan sonra Araplar'ın kendilerine nisbet edildikleri dört ana koldan biri olan Mudar (diğerleri Rebîa, Kudâa ve Yemen), İslâmiyet'ten önce Hindif ve Kays Aylân adında iki kola ayrıldı. Sayı ve güç itibarıyle çok defa bütün Mudar kabilelerini temsil eden Kays Aylân'ın en meşhur kolları Süleyman, Hevâzin, Mâzin, Gatafân, Muhabîrib, Advân, Fehm ve Enmâr; Hindif'in kolları ise Kureyş, Eşrâf, Kinâne, Hüzeyl, Temîm, Huzââ ve Müzeyne'dir.

Mudar'ın ana yurdu olarak Saravât'a kadar Mekke Haremî'nin sınırlarıyla Gavr ve çevresi kaydedilir (Bekrî, I, 18). Rebîa ile ittifak yapan Mudar, Mead ve kollarını Mekke ve çevresinden çıkarıp yurdunu genişletti. Rebîa'ya üstünlik sağlayan Mudar'ın en önemli kolu Kureyş Mekke'de kalırken diğerleri Arap yarımadasının çeşitli bölgelerine dağıldılar. IV. yüzyılın başından itibaren Arabistan dışına çırak Harran, Rakka, Şîmşât, Tellümevzen ve Suruç dolaylarına kadar yayıldılar.

III. yüzyılın başlarında Mekke'de birlikte yaşadığı İyâd kabilesiyle mücadeleye giren Mudar galip gelerek şehrin ve Kâbe'nin idaresini üstlendi; fakat bunu uzun müddet sürdürmemeyip Huzââ'ya devretmek zorunda kaldı ve sadece icâze, ifâza ve nesî ile yetindi (Taberî, II, 285-286). Da-ha sonra Mudarlılar, Fîr b. Mâlik'in (Ku-

reyş) liderliğinde savaşarak Kâbe'yi Mekke'den Yemen'e nakledip insanların hac için kendi topraklarına gelmesini sağlamak isteyen Himyeriler'i engellediler (a.g.e., II, 263). Câhiliye döneminde Mudar ile Rebîa arasındaki rekabet ve düşmanlık mücadelelere yol açtı, sonunda Yemenililer'in desteğini alan Rebîa Mudar'a üstün geldi. Tâbiîn âlimlerinden Katâde b. Diâme'nin Mudarlılar'ın Câhiliye'de açlık endişesiyle kız çocuklarını öldürdüklerini kaydetmesi (Kurtubî, X, 117) kabilenin bütünü kapsamamış olmalıdır (bk. MEV'ÜDE). Kabilenin atası olan Mudar b. Nizâr'ın Arapça okuma yazmayı ilk bilenlerden olduğu zikredilir (Nûreddin el-Halebî, I, 28). Daha sonraki dönemlerde de Mudarlılar arasında yazının bilindiği (Belâzûrî, *Fütûh*, s. 691), ancak kabilenin genellikle bedevî hayat tarzını sürdürdügü anlaşılmaktadır.

İslâm'ı kabul eden Mudar'a mensup ilk kabilenin Müzeyneogulları olduğu sanılmaktadır (ibn Sa'd, I, 222). Uhud Gazvesi veya Mekke'nin fethi sırasında Medine'ye gelen Abdülkaysoğulları'nın Mudar müşriklerini kendilerinin Medine'ye gelmesini engellemeleri yüzünden Hz. Peygamber'e şikâyet etmeleri (Buhârî, "Megâzi", 69; Müslim, "Îmân", 23-24) kabilenin bazı kollarının henüz İslâmîyet'e girmediğini göstermektedir. Resûl-i Ekrem bazan Mekke müşrikleri için Mudar adını kullanırken (Buhârî, "Cihâd", 98; Müslim, "Meşâcid", 294-295) Kureyşliler de kendilerine Mudar'ın eşrafı diyor ve İslâm'ı benimsemelerinin Kâbe'yi mâbed kabul eden diğer Araplar'ı etkileyebileceğini söylüyorlardı (Kurtubî, X, 392). Mudarlılar'ın önemli bir kısmı bedevî alışkanlıklarına ve kabile asabiyetine bağlılığını uzun süre korumuş ve yerleşik hayatı geçmekte zorlanmıştır. Bundan dolayı Basra ve Kûfe'deki ilk Hâricîler'in çoğu onlardan çıkmıştır. Emevîler döneminde hem yerleşik hem göçebe hayat tarzını benimseyen Mudarî kabilelerin bulunduğu görülmektedir (ibn Abdürabbih, VI, 173).

Hulefâ-yi Râşîdîn devrinde itibaren ilk İslâm fetihlerinde görev almaya başlayan Mudaroğulları, İslâm topraklarına katılan Suriye, Irak, İran, Mısır, Filistin, Kuzey Afrika, Horasan ve Endülüs gibi yerlere göç ettiler; yeni kurulan Kûfe, Basra ve Kahire'de Mudar adına mahalleler oluşturuldu. Bu arada gittikleri yerlere kabile ihtilâflarını da taşıyarak bazan Mudar-Yemen, bazan da Mudar-Rebîa mücadeleşini özellikle Emevîler döneminde artan bir şekilde sürdürdüler. Askerî teşkilâtın

kabile temeli üzerine oturtulması ve halifelerin Yemenli kabileleri Mudar'a tercih etmeleri bu mücadeleyi körklemiş, asabyiyet duygusuna dayalı rekabet, Kuzey Afrika ve Endülüs başta olmak üzere batı topraklarında da doğudaki olaylara paralel biçimde gelişerek Emevî Devleti'nin yıkılış sürecini hızlandırmıştır.

el-Cezîre, İslâm'dan önce ve İslâm tarihinin başlarında buraya yerleşen Arap kabilelerine göre Diyârimudar, Diyârrebîa ve Diyârîbekir adıyla üç bölgeye ayrıldı. Bunlardan Urfa, Harran, Rakka (Suriye), Samsat, Karkisiyâ, Suruç ve Re'sül'ayn gibi merkezlerin yer aldığı, Diyârimudar, Emevî ve Abbâsî dönemlerinde ticâri ve askerî sebeplerle önem kazanarak bazan el-Cezîre'den aynı tutulup müstakil olarak yönetildi. Zaman zaman coğrafi sınırları değişiklikle uğrayan bölgenin Kudâme b. Ca'fer'in belirttiğine göre geliri 6 milyon dirhemde ulaşıyordu (*el-Harâc*, s. 177). 333-356 (945-967) yılları arasında Hamdânîler'e bağlı olan Diyârimudar, Seyfüddâvle'nin ölümünün ardından önce Musul'da kurulan Uekyllî Emirliği'ne, daha sonra Mudar'ın kollarından Nûmeyroğulları'na bağlandı. XI. yüzyılda bölgenin Urfa kesimi Bizans'ın, geri kalan yerleri ise Selçuklular'ın hâkimiyeti altına girdi; böylece Arap emirliklerinin yerini Türkmen beylikleri aldı. Bir kısmı Haçlı istilâsına mâruz kalan Diyârimudar, 26 Cemâîye-lâhir 539'da (24 Aralık 1144) Musul Atabegi İmâdüddin Zengî'nin Urfa'yı fethetmesiyle tamamen Türkler'in eline geçti. 1230'dan itibaren Eyyûbî-Anadolu Selçuklu, Aynîcâlût Savaşı'ndan (25 Ramazan 658 / 3 Eylül 1260) sonra da İlhanlı-Memlük mücadeleşine sahne olan Diyârimudar'ın bazı şehirleri İlhanlılar tarafından tahrip edildi. Sûratle fakirleşen ve ardından Memlüklüler, Karakoyunlular ve Akkoyunlular arasında birkaç defa el değiştiren bölge 922'de (1516) Osmanlı hâkimiyeti altına girdi ve Diyarbekir eyaletine bağlandı.

Araplar'ın geleneğinde yer alan üstünlük ve şeref çekismeleri Mudar ile Rebîa arasında çetin bir rekabet doğurmuştur. Câhiliye döneminde Rebîa şiirde öncü iken daha sonra Mudar öne geçmiştir. Hz. Peygamber'in Mudar'dan olması Rebîa'dan yalancı peygamber Müseyîlmetülkezzâb'ın çıkışmasına yol açmıştır. Yemâme Savaşı'nda Rebîa'dan Talha en-Nümeyrî'nin Müseyîlime'ye giderek, "Sen yalancısın, fakat Rebîa'nın yalancısı Mudar'ın doğrusundan bize daha yakındır" sözleriyle (Taberî, III, 286) onun yanında yer alması ve Ha-

kem Vak'ası'nda Eş'as b. Kays'ın, "İki halâkin Mudar'dan olmasını kabul etmemiz" demesi (Mes'ûdî, II, 402), iki kabile arasındaki rekabetin İslâm'dan sonra da sürdüğünü göstermektedir.

Emevîler devrinde Şîî şâirlerinden Kümeyt el-Esedî, ikinci Hâsimîyye'sini yazdıktan sonra kendisine takdim ettiği Ferrezdâk'ı Mudar'ın şeyhi ve şairi olarak görüyordu. Benî Hâsim taraftarı olan ve Mudar'ın sözcüsü gibi davranışları Kümeyt'in Mudar'ı destekleyen ve öven derlemeleri bulunmaktadır. Cenâhiyye hareketinin lideri Abdulla b. Muâviye, Kümeyt'ten, halkın arasında kargaşa çıkarmak amacıyla Benî Hâsim'in yararlanabileceği Mudar-Yemen rekabetini tahrîk etmesini istemiş ve Kümeyt de bunu yapmıştır (a.g.e., III, 242-244). Abbâsîler devrinde Mudar ve Yemen kabileleri arasındaki çekişme Mudarlılar'ın Emîn'i, Yemenililer'in Me'mûn'u desteklemesi şeklinde kendini göstererek savaşa dönüştürürtür.

İslâmîyet'in doğusunda, dil âlimlerince fasih kabul edilen lehçelerin çoğu Tay hariç Mudar asıllı olan kabilelere aitti ve bunun için fasih dile Mudarî deniliyordu (Mustafa Sâdîk er-Râfiî, I, 130). ibn Haldûn, zamanındaki Arapça'nın Mudar'ın dil geleneğini takip ettiğini söyler ve bu dildeki beyan ve belâgatın güçlü olduğunu belirtir (*Mukaddime*, s. 555-559). İslâm âlimlerinden bazıları Kur'an-ı Kerîm'in Mudar lehçesinde indirildiğini söylemişler ve lugat konusunda ihtilâf çıkışması halinde Mudar'a uyulmasını isteyen Hz. Ömer'e ait bir rivayeti de delil göstermişlerdir (Kurtubî, I, 45). Nitekim Kur'an çoğaltılrken değişik okunuşlara yol açan lehçe farklılıklarını terkedilerek Mudar'ın en önemli kolu olan Kureyş lehçesi benimsenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

- Buhârî, "Îmân", 40, "Cihâd", 98, "Menâkib", 5, "Megâzi", 69, 74, 77; Müslim, "Îmân", 23-24, 26, "Mesâcid", 294-295, "Zekât", 69; ibn'l-Kelbî, *Putlar Kitabı: Kitâb al-Asnâm* (trc. Beyza Düşünen), Ankara 1969, s. 29, 50; Vâküdfî, *el-Megâzi*, III, 1011; ibn Sa'd, *el-Tabakât* (nşr. M. Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1410/1990, I, 19, 48, 57, 222; II, 40, 142; ibn Habîb, *el-Muhabber*, s. 130-132, 264-265, 456; Fâkihî, *Ahâbâru Mekke* (nşr. Abdülmelik b. Abdulla b. Dehîs), Mekke 1407/1986, V, 151-152, 156; Belâzûrî, *Fütûh* (Fayda), s. 512, 577-578, 605, 691; a.mlf., *Enâsâb* (Zekkâr), I, 28, 35-41, 57; Ya'kûbî, *Târih*, I, 332; II, 234; Taberî, *Târih* (Ebû'l-Fazl), II, 263, 268-270, 285-286; III, 151, 286, 347, 478; VII, 30, 47, 69, 342; Kudâme b. Ca'fer, *el-Harâc* (Zebîdî), s. 177; ibn Abdürabbih, *el-'Ikâdû'l-ferid* (nşr. Abdülmecîd et-Terhînî), Beyrut 1987, I, 285; VI, 173; Mes'ûdî, *Mûrûcû'z-zeheb* (Abdülmâhid), II, 116-117, 402; III, 242-244; Bekri, *Mucâem*, I, 18, 381, 382; II, 683; ibn'l-Esîr, el-

MUDAR (Benî Mudar)

Kâmil, I, 520-522; VIII, 108; 354, 384, 468, 672-673; *Kurtûbî*, *el-Câmî*, I, 44-45; VII, 153; VIII, 342; X, 117, 392; *İbn Haldûn*, *Mukaddime*, *Beyrut* 1984, s. 19, 195, 204, 419, 555-559, 582-583; *İbn Hacer*, *Lisânü'l-Mîzân*, V, 169; *Nûreddin el-Halebî*, *İnsânül-'Uyûn*, *Beyrut*, ts. (Dârül-mârifâ), I, 28; *Fikret İslâmî*, *Urfa Bölgesi Tarihi*, *İstanbul* 1960, s. 1, 98-116; *Cevâd Ali*, *el-Muâşşal*, I, 393-398, 470; IV, 323-326, 330, 351, 469, 476; VII, 375; VIII, 329, 483, 586, 625, 761; *Mustafa Sâdîk er-Râfiî*, *Târihu âdâbi'l-'Arab*, *Beyrut* 1394/1974, I, 130; M. Süleyman et-Tayyib, *Mevsû'atü'l-kâbâ'ilî'l-'Arabiyye*, *Kâhire* 1421/2001, I, 47-50; II, 12-74; Adnan Çevik, *XI-XIII. Yüzyıllarda Diyarî-Bekr Bölgesi Tarihi* (doktora tezi, 2002), MÜ Türkîyat Araştırmaları Enstitüsü, s. 35-38; M. J. Kister, "O God, Tighten Thy Grip on Mudar ...", *JESHO*, XXIV/3 (1981), s. 242-273; H. Kinderman, "Rebia ve Mudar", *IA*, IX, 653-656; M. Canard, "Diyâr Muðar", *EI²* (Ing.), II, 347; Cl. Cahen, "Diyâr Muðar", a.e., II, 347-348.

MUSTAFA SABRI KÜÇÜKAŞÇI

tasarruflarını bizzat işletme imkânı, kabiliyet ve tecrübesinden mahrum, diğer yanda gerekli bilgi, deneyim ve donanma sahip, fakat sermayeden yoksun keşimleri buluşturup âtil birikimleri harekete geçirerek ve işsizlere istihdam sağlayacak yol ve yöntemlerin bulunması zarruretiyle yakından ilgili olduğu açıklır. Bazı unsurlarında bilinmezlikler taşıması sebebiyle bu akdi genel kuralın (kiyas) bir istisnası sayan fakihler varsa da İslâm âlimleri arasında mudârebenin cevazında görüş ayrılığına rastlanmaz.

Mudârebe Câhilîye devrinde kervan, İslâm döneminde hem kervan hem deniz ticaretinde kısa vadeli finansman ihtiyacını karşılamanın en pratik araçlarından biri olmuştur. Kaynaklarda yer alan erken döneme ait basit sözleşme örnekleri kendi içinde gelişme göstererek zamanla daha teknik bir görünümeye kavuşmuştur (*Tâhâvî*, II, 726). V-VII. (XI-XIII.) yüzyıllara ait Kahire Geniza belgeleri arasında bulunan mudârebe numuneleri ticârî sözleşmelerle ilgili evrakan önemli bir kısmını oluşturmaktadır (Ortaçağ Endülüs ticaretindeki örnekler için bk. *Constable*, s. 70-74; 1526-1623 yılları arasındaki Osmanlı uygulamaları için bk. *Gedikli, tür.yer.; krş. Çizakça*, s. 66-77).

Ca'fer b. Ali ed-Dîmaşķî'nin kendi döneminde uygulanan üç ticaret yöntemi (*Kitâbû'l-İşâre*, s. 60) ve *Gazzâlî*'nin hükümleri bilinmesi zorunlu altı kazanç yolu (*İhya'*, II, 82) arasında saydığı mudârebe vb. ortaklıkların gelişip yaygınlaşmasında sınırlı bir gelirle başkasının emrinde çalışmak yerine zarar riskini üstlenip daha fazla kazanma ve kendi işini kurma arzusu etkili olmuştur. *Fesih* ve *infisah* şartları dikkate alındığında uzun vadeli finansmana pek uygun düşmediği düşünülebilirse de mudârebe Avrupa'da X. yüzyıldan itibaren "commenda" adıyla bir çeşit âdi komandit şirket biçiminde yaygınlaşıp bölge ülkelerinin ticaret hukukuna girerek standart bir görünüm kazanmış, iş ortaklılarının daha çok girişimci ve tasarrufçuyu bünyesinde toplamasına katkı sağlamıştır.

Mudârebe, geçmişte gördüğü işlevin yanı sıra günümüzde özel finans kurumlarının kullandığı bir araç olması bakımından da önemlidir. Kâr-zarar ortaklıği biçiminde çalışan bir finans kurumuna mudârebe usulüyle yatırılan en kısa yirmi sekiz günlük, en uzun bir yıllık vadeli katılım hesapları murâbâha, alt mudârebe, müşâreke (sermaye ortaklısı), finansal kiralama (leasing) gibi yöntemlerle işlenir.

Özel finans kurumlarının kuramsal temeli oluşturulan güncel mudârebe ticaret yanında sanayi, hizmet ve tarım kesimlerinde faaliyet göstermek üzere kurulabilmesine rağmen uygulamada çok sınırlı bir yere sahiptir. Mudârebe usulüyle topunan fonlar başka yöntemlerle işletilmektedir (bunun sebeplerinden bazıları için bk. *Bacha*, IV/1-2 [1995], s. 33-49). Mudâribin taaddisi bulunmadığı sürece zarar riskini sermayedar yüklediği için mudârebe sermayesi, 1970'lerden itibaren özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde çok büyük boyutlara ulaşarak en son teknolojik yeniliklere ait projelerin finansmanını sağlamakta kullanılan "risk sermayesi"ne (venture capital) benzetilebilir.

Kuruluşu ve Sıhhât Şartları. Diğer akıdler gibi mudârebe de gerekli ehliyete sahip tarafların karşılıklı irade beyanlarıyla (icap-kabul) kurulur. Hanefîler'e göre karşılıklı irade beyanı mudârebenin rüknü, taraflarla akdin konusunu oluşturan sermaye ve amelle kârin oran olarak belirlenmesi sıhhât şartlarıdır; cumhura göre ise bunların tamamı rükündür.

1. İcap-kabul. Çoğunluğa göre kurucu beyanların mutlaka mudârebe veya mükâraza kelimeleriyle yapılması gerekmek; bu akde ait temel unsurları içeren ve ana özelliklerini bertaraf edecek şartlar taşımayan herhangi bir ifade kullanılabilir. Buna karşılık meselâ kârin tamamının mudârebe kalması şartı akdi karza dönüştürür; fakat böyle bir akid kirâz / mudârebe adıyla yapılmışsa birçok fakih bunu fâsid mudârebe kabul eder. Kârin tamamının sermayedara ait olması şartı akdi icâreye çevirir ve mudârib ecr-i misle hak kazanır (*Mecelle*, md. 1413, 1426, 1428). Âmilin hiçbir karşılık isteremesi halinde ise ibdâ' sayılır. Hanefîler sermayenin mudârebe, ibdâ' ve / veya karz şeklinde üç parçalı bir işletmeye verildiği karışık yatırımları da onaylamıştır (*Udvovitch, Partnership and Profit*, s. 189). Mudâribi zarara da ortak eden şart Hanefî ve Hanbelîler'e göre akdin sıhhâtini zedelemeksizin hükümsüz sayılır (*Mecelle*, md. 1426, 1428); Şâfiî, Mâlikî ve İbâzîler'e Ca'ferîler'in zâhir görüşüne göre ise akdin tabiatına aykırı olan böyle bir şart mudârebeyi bâtil kılar. Sermayedarin icabına diğer tarafın red beyanında bulunmaksızın icabın gerektirdiği işleri yapmaya girişmesinin kabul sayılıp sayılmayacağı tartışmalıdır (bk. İRADE BEYANI; MUÂTÂT). Mudârebenin gelecekteki bir şartla bağlanmak (ta'lik) suretiyle kurulmasına Şâfiîler cevaz vermez; *İbn Abidîn*'in ifadesinden Ha-

MUDÂREBE

(المضاربة)

Kâr paylaşımı esasına dayanan emek-sermaye ortaklısı anlamında İslâm hukuku terimi.

Sözlükte "yol tepmek" anlamındaki **darb fi'l-arz** deyiminde geçen **darb** kelimesinden türetilen **mudârebe** terim olarak bir tarafın sermaye koyması, diğer tarafın işletmeyi üstlenmesiyle kurulan kâr paylaşımı esasına dayalı ortaklısı ifade eder. İlk dönem Irak bölgesi İslâm hukukçularının benimsediği bu adlandırma yukarıda geçen deyimin bir âyetteki (*el-Muzzemmil* 73/20) kullanımı belirleyici olmuştur; zira burada anlatılan kâr amaciyla gezip dolaşma işletmeci tarafın ağırlıklı faaliyetini oluşturmaktadır. Hicaz bölgeleri fakihleri ise sermayedar parasının bir kısmını kesip işletmeciye verdiği için bu ortaklısı **karz** (kesip koparmak) kökünden türeyen **kîrâz** (**mukâraza**) kelimesiyle ifade ederler. Hanefî ve Hanbelîler'in mudârebe, Mâlikî ve Şâfiîler'in kîrâz dedikleri akide işletmeci tarafa **mudârib**, **dârib**, **âmil**, **mukâraz**, sermaye sahibi yatırımcıya **rabbü'l-mâl** (**mukâriz**), çalışmaya ise **amel** adı verilir.

Helâl kazancı emreden, rizik aramayı ve ticareti özendiren âyetler (*el-Muzzemmil* 73/20; *el-Cum'a* 62/10; *el-Bakara* 2/198), Resûl-i Ekrem'in bu yöndeki kavîf ve takrîf sünneti (*İbn Mâce*, "Ticârât", 63; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, VI, 111), sahâbenin uygulamaları ve ilk nesillerde bir itirazda bulunulmamış olması mudârebenin meşrû sayılmasının başlıca dayanaklarıdır. Bu uygulamaların bir yanda